

Elokuvajuhlilla

Lanka palaa.

Vuosi toisensa jälkeen Sodankylän elokuvajuhlat valavat uskoa kuvien voimaan ja muistuttavat ajan kulumisesta. Elokuvat huokuivat erityistä historiallisuutta tänä kesänä, kun festivaali saavutti neljännesvuosisadan rajapyykin.

Ohjelmistossa korostuivat menneisyys ja sen toisto. Chapliniin ja Buster Keatoniin palattiin, uusi aalto löydettiin jälleen ja dokumentit valloittivat elokuvan historiaa. Juhlasarjassa muisteltiin aiempien vuosien ohjaajavieraita Jacques Demystä Kieslowskiin, Kaurismäkiäkään ei unohdettu. Myös elokuvan itseymmärrys piirtyi valkokankaalle, kun ilmaisumuotoa uudelleen määritellyt *The Red Shoes* (1948) nähtiin Technicolor-loistossaan. Ajallisuuden

vaikutelmaa vahvistivat niin ikään päävieras Terence Daviesin elokuvat, jotka puhuivat muistoista ja muistamisesta: ajasta, joka oli mutta jota ei enää ole.

Muodoltaan varsin erilaiset aikakausikuvaukset loivat oman teemaattisen jatkumonsa. Keskiöön nousi erityisesti kulttuurin henkinen tila. Jörn Donnerin *Kuulustelussa* (2009) Minna Haapkylä rakentaa desantti Kerttu Nuortevasta roolien kerrostuman, jonka purkaminen avaa niin kommunismin kuin humanisminkin myyttejä. Staattinen kamera kuvaa Nuortevan murtumista intensiivisesti mutta osoittelematta, kuin vaiti seuraten aatteeseen syntyvää inhimillistä säröä. Kun Oregonissa syntynyt karjalainen neuvostovakooja pyytää selliluettavaksi Eino Leinoa, paljastuu kansallinen identiteetti

sotien yhtenäisyyssuomuksia perustavammaksi – suomalaisuus häivähtää Haapkylään kasvoilla, jossain oppien luoman varmuuden ja juurettoman yksinäisyyden välitilassa.

Juhlasarjan avasi Samuel Fullerin tuimasti osoitteleva *Shokkikäytävä* (1963), joka tarkastelee yksilön ja yhteiskunnan suhdetta 50-luvun Yhdysvalloissa. Elokuva pukee aikalaiskommentaarin antiikin tragedian, *film noirin* ja eksploitaation asuun. Voimakkaan kuvaston sijaan ohjaaja luottaa kärjistettyihin käsitteellistykseen ja rinnastuksiin, jotka iskevät aikakauden patologiat katsojan tajuntaan. Tarinan lähteeksi ja tapahtumien kehykseksi valjastettu hullujenhuone peilaa vaivatta McCarthyn, rasismien ja padotun seksuaalisuuden Yhdysvaltoja. Tragedian muodolla leikittelevä kerronta puo-

lestaan vihjaa, että yhteiskunnallinen vääjäämättömyys koituu yksilön kohtaloksi siinä missä kosminen välttämättömyys tuhoaa elokuvan päähenkilön, hulluksi tekeytyneen toimittajan.

Aikojen pyörteisiin sukeltettiin myös uudemmissa ulkomaisissa elokuvissa. Vaikuttavin niistä oli Aleksei German nuoremman *Paper Soldier* (2008), melankolinen runoelma Stalinin jälkeisen Neuvostoliiton *Zeitgeististä*. Laakeat, viipyilevät otokset tuovat mieleen Antonionin, mutta German luotaa yhtä lailla kulttuurin kuin yksilönkin eksistentiaalista tilaa: raunioina on koko maa, merkityksellisen elämän yhteisölliset perusteet. Kuvakerronta on vahvan metaforista ja symboliikka konkreettisuudessaan lumoavaa. Eräässä kohtauksessa Juri Gagarinin raketti kohoaa taustalle ohimennen, ehkä kollektiivisen päämäärän symbolina.

Etualalla nähdään olemiseensa vajonnut intellektuelli, jolle yhteiset tavoitteet ja kansakunnan kunnia ovat surullisen yhdentekeviä. Loputon omenoiden syöminen, vetten päällä pyöräilevä mies ja kaikenläpäisevä harmaus – vertauskuvallisuus ei liudenna näkyjen välittömyyttä. Katsoja tavoittaa yhden sukupolven kokemuksen viimeistään silloin, kun päähenkilö, nuori tohtori, toteaa lakonisesti: ”Me loimme tämän aikakauden.”

Kun elokuvia tarjoihtiin neljältä kankaalta lähes ympäri vuorokauden, mahtui viiteen päivään myös pettymyksiä. Esimerkiksi Daviesin Liverpool-muistelma *Of Time and the City* (2008), ohjaajan omien sanojen mukaan *a farewell to the city and a love letter*, jäi kovin etäiseksi. Elokuvan maailma on pikemminkin suljettu kuin yleistävästi omakohtainen, minkä takia vaikutelma rapistuvasta

tehdaskaupungista ei kannu, eikä lapsen kokemusta jäljittävä sielunmaisema avaudu katsojalle. Lisäksi kokonaisuus tuntuu hajanaiselta, koska ilmaisun tasot kytkeytyvät vain vaivoin toisiinsa: Mahler, *voice-overina* vyörytetyt Joyce-sitaatit, dokumentaarinen aineisto ja löyhä kerronta eivät kohtaa. Näin elokuvan muoto ei tavoita muistamisen rakenteita, ja eletty hukkuu abstraktioihin.

Elokuvajuhlat on onneksi säilyttänyt eloisuutensa. Kevyet järjestelyt sekä lupsakka talkooväki vain korostavat sisällön täyteyttä, ja pakottamaton tunnelma tuo jatkuvuutta nopeassa tahdissa pyörivien esitysten välille. Tänä vuonna festivaali oli Claire Denis'n *35 Shots of Rum* (2008) tapaan vaivattomasti asioiden äärellä.

Jaakko Belt

Helsinkiiläiset Kaisu Ahtola & Eira Heinämies heittävät tikkaa filkkariyössä Sodankylän linja-autoaseman aukiolla.

Valokuva: Sami Kero